

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ «ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ» Τομέας Νέων Ελληνικών

ΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Συνοχή & Συνεκτικότητα

1ο ΜΕΡΟΣ

Στοιχεία Θεωρίας

A. Συνοχή

Συνοχή ονομάζεται η λειτουργία του λόγου που αναφέρεται στη σύνδεση των γλωσσικών και δομικών στοιχείων του κειμένου. Εξασφαλίζεται με τρεις τρόπους:

- **Αναφορά:** πρόκειται για την αντικατάσταση μιας ονοματικής ή ρηματικής φράσης της προηγούμενης πρότασης / λεπτομέρειας με μία αντωνυμία (προσωπική, κτητική, δεικτική) ή ένα επίρρημα στην επόμενη πρόταση / λεπτομέρεια.
- **Αντικατάσταση ή έλλειψη:** α. Δύο προτάσεις / λεπτομέρειες μπορούν να συνδεθούν με την αντικατάσταση ενός λεκτικού συνόλου ή ενός συντακτικού σχήματος της προηγούμενης με ένα (όμοιο ή παραφρασμένο) στην επόμενη. β. Ένα λεκτικό σύνολο της προηγούμενης πρότασης / λεπτομέρειας παραλείπεται στην επόμενη ως ευκόλως εννοούμενο.
- **Κειμενικοί δείκτες:** πρόκειται για διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις που συνδέουν τις προτάσεις / λεπτομέρειες. Οι δείκτες αυτοί δηλώνουν ένα μεγάλο πλήθος νοηματικών σχέσεων:
 - Προσθήκη: Η προσθήκη (σύζευξη) χρησιμοποιείται για να συνδέσουμε προτάσεις / λεπτομέρειες που είναι ισοδύναμες ή συμπληρωματικές. Κειμενικοί δείκτες με τους οποίους επιτυγχάνεται είναι: «επίσης», «ακόμα», «εξάλλου», «επιπρόσθετα», «αφε-

νός ... αφετέρου», «εκτός από αυτά», «το ίδιο συμβαίνει και», «εκτός από αυτά», «ας σημειωθεί ακόμη ότι», «ούτε ... ούτε», «μήτε ... μήτε» κτλ.

- Έμφαση - τονισμός: Με τον τρόπο αυτό συνδέονται λεπτομέρειες από τις οποίες η δεύτερη θεωρείται σημαντικότερη από την πρώτη. Λέξεις / φράσεις με τις οποίες επιτυγχάνεται είναι: «αναμφισβήτητα», «πράγματι», «προφανώς», «κυρίως», «ιδιαίτερα», «προπάντων», «μάλιστα», «βέβαια», «εκείνο που προέχει», «το σημαντικότερο απ' όλα», «αξίζει να σημειωθεί», «πρέπει να τονιστεί», «δεν πρέπει να λησμονούμε» κτλ.
- Διάζευξη - διαχωρισμός: Χρησιμοποιείται όταν οι λεπτομέρειες που συνδέουμε είναι αντιφατικές, αλληλοαποκλειόμενες. Λέξεις που δηλώνουν διάζευξη είναι: «ή», «είτε».
- Σύγκριση - Αναλογία: Η αναλογία χρησιμοποιείται για να συνδεθούν λεπτομέρειες που παρουσιάζουν ορισμένες ομοιότητες.. Οι λέξεις φράσεις με τις οποίες επιτυγχάνεται είναι: «συγκριτικά με», «όπως ... έτσι και», «σαν», «ως», «όμοια», «παρόμοια», «με το ίδιο τρόπο», «ανάλογα», «όχι μόνο ... αλλά και», «περισσότερο ... παρά» κτλ.
- Αντίθεση - εναντίωση: Συνδέει στοιχεία αντίθετα ή ασύμβατα μεταξύ τους. Επιτυγχάνεται με τις λέξεις φράσεις: «αντίθετα», «ωστόσο», «όμως», «ενώ», «αλλά», «αν και», «παρ' όλα αυτά», «παρ' ότι», «εντούτοις», «απεναντίας», «δε συμβαίνει όμως το ίδιο», «σε αντίθεση με», «από την άλλη (μεριά)», «διαφορετικά» κτλ.
- Χρονική αλληλουχία - απαρίθμηση: Για να δηλωθεί η χρονική σειρά γεγονότων ή μια σειρά δεδομένων, εννοιών κτλ. χρησιμοποιούνται οι λέξεις / φράσεις: «πρώτα», «κατά πρώτο λόγο ... κατά δεύτερο», «πρώτον ... δεύτερον ...» «αρχικά», «παράλληλα», «ταυτόχρονα», «έπειτα», «ύστερα», «προηγουμένως», «πριν», «στη συνέχεια», «τότε», «όταν», «αμέσως», «αργότερα», «την ίδια στιγμή», «εν τω μεταξύ», «κατά τη διάρκεια», «μέχρι τώρα», «από στιγμή σε στιγμή», «τέλος», «τελικά» κτλ.
- Τοπική ακολουθία: Σε περιγραφικά συνήθως κείμενα οι συγγραφείς χρειάζεται να τοποθετήσουν τα πράγματα στον χώρο ή να δηλώσουν την τοπική σχέση που αυτά έχουν. Επιτυγχάνεται με τις λέξεις / φράσεις: «πάνω», «κάτω», «παραπέρα», «εδώ», «εκεί», «αριστερά», «δεξιά», «στο μέσον», «εμπρός», «πίσω», «μέσα», «έξω», «στο βάθος», «εδώ κι εκεί», «απέναντι (από)», «κοντά», «μακριά», «γύρω (από)» κτλ.
- Αιτιολόγηση: Πρόκειται για έναν τρόπο συνοχής που εμφανίζεται πολύ συχνά στα επιχειρηματολογικά κείμενα. Με τον τρόπο αυτό συνδέουμε λεπτομέρειες από τις οποίες η δεύτερη αποτελεί την αιτία της πρώτης. Επιτυγχάνεται με τις εξής λέξεις /

φράσεις: «γιατί», «διότι», «αφού», «καθώς», «επειδή», «εξαιτίας», «χάρη», «αυτό οφείλεται», «γι' αυτό ευθύνεται», «ένας ακόμη λόγος» κτλ.

- Επεξήγηση - επαγωγή - παράδειγμα: Συνδέονται στοιχεία από τα οποία το δεύτερο επεξηγεί το πρώτο. Επιτυγχάνεται με τις λέξεις / φράσεις: «δηλαδή», «με άλλα λόγια», «ειδικότερα», «για να ειπωθεί διαφορετικά», «για παράδειγμα», «λόγου χάρη» κτλ.
- Όρος - (προ)ϋπόθεση: «αν», «εάν», «όταν», «υπό την προϋπόθεση», «με τον όρο» κτλ.
- Σκοπός: «για να», «έτσι ώστε», «για τον σκοπό αυτό», «προκειμένου να».
- Αποτέλεσμα: Συσχετίζονται στοιχεία από τα οποία το δεύτερο αποτελεί το αποτέλεσμα του πρώτου. Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τις εξής λέξεις / φράσεις: «έτσι», «λοιπόν», «γι' αυτό (τον λόγο)», «αυτό έχει ως αποτέλεσμα», «το αποτέλεσμα είναι», «επομένως», «συνεπώς», «κατά συνέπεια», «εξαιτίας του γεγονότος αυτού», «λόγω αυτού», «χάρη σε αυτό» «ως εκ τούτου», «ως επακόλουθο», «απότοκο όλων αυτών» κτλ.
- Συμπέρασμα - ανακεφαλαίωση - γενίκευση: «άρα», «λοιπόν», «επομένως», «τελικά», «σε τελική ανάλυση», «όπως φάνηκε από τα προηγούμενα», «ανακεφαλαιώνοντας», «συνοψίζοντας», «γενικά», «συνοπτικά», «περιληπτικά», «εν συντομία», «σε κάθε περίπτωση» κτλ.

B. Συνεκτικότητα

Συνεκτικότητα ονομάζεται η λειτουργία του λόγου που αναφέρεται στην αλληλουχία των νοημάτων ενός κειμένου. Εξασφαλίζεται με διαφορετικούς τρόπους ανάλογα με το κειμενικό είδος. Για παράδειγμα, σε ένα αφηγηματικό κείμενο τα νοήματα δομούνται στον άξονα του χρόνου, σε ένα περιγραφικό στον άξονα του χώρου (π.χ. από πάνω προς τα κάτω, από αριστερά στα δεξιά, από εμπρός προς τα πίσω), ενώ σε ένα επιχειρηματολογικό στον άξονα της λογικής (π.χ. από τις σημαντικότερες στις λιγότερο σημαντικές ή το αντίστροφο, από το γενικό στο ειδικό ή το αντίστροφο) ανάλογα με τις προθέσεις του.

2ο ΜΕΡΟΣ**Θέματα για εξάσκηση****A. Να προσδιορίσετε τους τρόπους με τους οποίους επιτυγχάνεται η συνοχή των περιόδων που ακολουθούν.**

1. Μεγάλοι ευθύνη για την ποιότητα του δημόσιου λόγου φέρουν οι δημοσιογράφοι. Αυτοί αποτελούν γλωσσικά πρότυπα για το σύνολο της κοινωνίας κι έτσι επηρεάζουν τον γραπτό και προφορικό λόγο όλων των φυσικών ομιλητών της γλώσσας.
2. Μετά το άνοιγμα των συνόρων και την ελεύθερη μετακίνηση ανθρώπων η αγγλική γλώσσα τείνει να μετατραπεί σε lingua franca. Τότε όλες οι αδύναμες γλώσσες και οι διάλεκτοι άρχισαν να απειλούνται περισσότερο με εξαφάνιση.
3. Οι περισσότερες διάλεκτοι δεν έχουν ισχυρή γραπτή παράδοση. Χωρίς γραπτή παράδοση είναι εξαιρετικά δύσκολη η διδασκαλία τους στις επόμενες γενιές.
4. Η ντοπιολαλιά ενισχύει τη συνοχή της τοπικής κοινότητας. Η τοπική διάλεκτος αντικατοπτρίζει την ιδιοσυγκρασία των ατόμων και τον πολιτισμό τους.
5. Όταν η τοπική διάλεκτος «ποινικοποιείται» στην εκπαίδευση των μελών της κοινότητας, αυξάνονται τα ποσοστά του αναλφαριθμητισμού. Όταν η επίσημη γλωσσική νόρμα επιβάλλεται ως η μόνη αποδεκτή, πολλά μέλη της τοπικής κοινότητας εγκαταλείπουν την εκπαίδευση η οποία πια δε μιλάει τη γλώσσα τους.
6. Η ανάπτυξη της τεχνολογίας αύξησε τον αριθμό των ξενόγλωσσων τεχνικών όρων στη γλώσσα μας. Απλούστευσε τις επικοινωνιακές ανάγκες της κοινωνίας και περιορίσε την εκφραστικότητά της.

B. Να εντοπίσετε τις διαρθρωτικές λέξεις / φράσεις με τις οποίες επιτυγχάνεται η συνοχή των περιόδων που ακολουθούν και να προσδιορίσετε τη νοηματική σχέση που δηλώνουν.

1. Η γλώσσα των ΜΜΕ πολλές φορές είναι ξύλινη και τυποποιημένη. Το ίδιο συμβαίνει και με τη γλώσσα της πολιτικής.
2. Η εκπαίδευση έχει τεράστια ευθύνη για την παρεχόμενη στους νέους γλωσσική αγωγή. Κυρίως υπεύθυνοι είναι οι καθηγητές οι οποίοι λειτουργούν ως πρότυπα για τους μαθητές τους.
3. Η εκπαίδευση μπορεί να διδάξει ουσιαστικά τη μητρική γλώσσα. Ή να παραδεχτεί την αποτυχία της και να παρακολουθεί τη γλώσσα των νέων να συρρικνώνεται.

4. Όλες οι ιστορικές γλώσσες του κόσμου μεταβάλλονται στον χρόνο. Ανάλογες αλλαγές γνώρισε και η ελληνική γλώσσα.
5. Ο γλωσσικός δανεισμός είναι φυσικό φαινόμενο για όλες τις γλώσσες του κόσμου. Δε συμβαίνει όμως το ίδιο με την ανεξέλεγκτη χρήση ξένων όρων στην καθημερινή εκφορά του λόγου.
6. Η ανάπτυξη της φιλιαναγνωσίας των νέων απαιτεί κατά πρώτο λόγο την ύπαρξη ενός οργανωμένου δικτύου βιβλιοθηκών. Κατά δεύτερο προϋποθέτει την ενίσχυση της εκδοτικής δραστηριότητας που αφορά το παιδικό και εφηβικό βιβλίο.
7. Οι διαδηλωτές σταμάτησαν έξω από την είσοδο του υπουργείου. Απέναντί τους είχε αναπτυχθεί μία διμοιρία αστυνομικών.
8. Οι νέοι δε μαθαίνουν πια την τοπική τους διάλεκτο. Διότι εξυπηρετεί ελάχιστα τις επικοινωνιακές τους ανάγκες μέσα στο ψηφιακό περιβάλλον στο οποίο ζουν.
9. Τα γλωσσικά ερεθίσματα που λαμβάνει το παιδί στα πρώτα χρόνια της ζωής του είναι καθοριστικά για το επίπεδο κατάκτησης της μητρικής του γλώσσας. Με άλλα λόγια, όσο πλουσιότερα είναι αυτά τόσο αρτιότερη θα είναι η γλωσσική ικανότητα του ατόμου.
10. Αν μια διάλεκτος εξαφανιστεί, ένα τεράστιο πλήθος λεπτών νοημάτων θα χαθεί για πάντα.
11. Η εκμάθηση ξένων γλωσσών πρέπει να οργανωθεί καλύτερα. Για να συμβεί αυτό χρειάζεται η ενεργοποίηση του υπουργείου Παιδείας.
12. Το λεξιλόγιο μιας τοπικής διαλέκτου εμπλουτίζει την κοινή γλώσσα. Γι' αυτό τον λόγο πρέπει το κράτος να προστατεύει τις τοπικές διαλέκτους.
13. Οι σημερινοί νέοι χρησιμοποιούν καλύτερα τη γλώσσα σε σχέση με νέους άλλων εποχών. Άρα, δεν πρέπει να θεωρούνται υπεύθυνοι για την κρίση της ελληνικής γλώσσας.

3ο ΜΕΡΟΣ**Ενδεικτικές Απαντήσεις**

- A1. Αναφορά (αντωνυμία): «οι δημοσιογράφοι» → «Αυτοί».
- A2. Αναφορά (επίρρημα): «Μετά το άνοιγμα των συνόρων και την ελεύθερη μετακίνηση ανθρώπων» → «Τότε».
- A3. Αντικατάσταση (αυτούσια φράση): «γραπτή παράδοση» → «γραπτή παράδοση».
- A4. Αντικατάσταση (παραφρασμένη φράση): «ντοπιολαλιά» → «τοπική διάλεκτος».
- A5. Αντικατάσταση (αυτούσιος συντακτικός όρος): «Όταν...» → «Όταν...».
- A6. Έλλειψη: «Η ανάπτυξη της τεχνολογίας» → Απλούστευσε (ενν. η ανάπτυξη της τεχνολογίας).
- B1. «Το ίδιο συμβαίνει και» (προσθήκη).
- B2. «Κυρίως» (έμφαση).
- B3. «Ή» (διάζευξη).
- B4. «Ανάλογες» (αναλογία).
- B5. «Δε συμβαίνει όμως το ίδιο» (αντίθεση).
- B6. «κατά πρώτο λόγο» ... «Κατά δεύτερο» (απαρίθμηση).
- B7. «Απέναντί» (τοπική ακολουθία).
- B8. «Διότι» (αιτιολόγηση).
- B9. «Με άλλα λόγια» (επεξήγηση).
- B10. «Αν» (υπόθεση).
- B11. «Για να συμβεί αυτό» (σκοπός).
- B12. «Γι' αυτό τον λόγο» (αποτέλεσμα).
- B13. «Αρα» (συμπέρασμα).